

Subhî el-Mahmesânî, Paris'te öğrenimini sürdürürken 1929 yılından itibaren Lübnan'da Sûr şehri mahkeme kadılığı, Şûf'ta sulh hâkimliği, Beyrut'ta karma istinaf mahkemesi müsteşarlığı, temyiz ve istinaf mahkemesinde kadılık ve başkanlık (1938-1946) ve yüksek şer'î mahkeme savcılığı görevlerinde bulundu. 1947'de hâkimlikten ayrılarak avukatlık yapmaya başladı. 1938-1974 yılları arasında Lübnan ve Saint Joseph üniversiteleriyle Ma'hedü'd-dirâsâtî'l-Arabiyye'de hocalık yaptı. 1945'te Kahire'de Arap Birliği ve aynı yıl San Francisco'da Birleşmiş Milletler sözleşmesinin hazırlanmasında Lübnan heyetine hukuk danışmanı olarak katıldı. Milletlerarası Tahkim Mahkemesi'nde millî şube üyeliği, çeşitli milletlerarası tahkim komisyonlarında üyelik ve başkanlık yaptı. 1964-1968 yıllarında Beyrut milletvekiliği, 1966'da İktisat bakanlığı görevlerinde bulundu. Ancak siyasetten hoşlanmadığı için bakanlıktan ayrıldıktan sonra öğretim üyeliği göreviyle telif çalışmalarını sürdürdü. Dimaşk, Kahire ve Bağdat Arap Dili akademilerine üye olan Mahmesânî tedavi için gittiği Paris'te 10 Eylül 1986 tarihinde vefat etti. Gerek Batı'da hukuk öğrenimi görmesi gerekse müslümanlarla gayri müslimlerin bir arada yaşadığı bir ortamda yetişmesi Mahmesânî'yi İslâm hukukunu Batı hukukuyla karşılaştırdığı, İslâm hukukunu çağdaş hukuk teknik ve teorileri açısından ele aldığı çalışmalara yöneltmiştir.

Eserleri. 1. *Felsefetü't-teşrî' fi'l-İslâm*. İslâm hukukuna giriş mahiyetinde özlü bir eser olup yabancılara ve yabancı kültürle yetişenlere İslâm hukukunu tanıtmak, İslâm hukukunu bilenlere de Batı hukukunun üslûbunu öğretmek, her iki hukuk sistemi arasındaki benzerlik ve ayrılıklara dikkat çekmek amacıyla telif edilmiştir (Beyrut 1946, 1952, 1981, 5. bs.). Eser Urduca (Lahor 1955), İngilizce (çev. Farhat J. Ziadeh, Leiden 1961) ve Farsça'ya (Tahran 1968) çevrilmiştir. 2. *en-Nazarîyyetü'l-âmme li'l-mucebât ve'l-ukûd fi's-şerî'atî'l-İslâmiyye*. Müellifin önemli eserlerinden biri olup İslâm hukukunda akid ve borç teorisine dairdir. Meseleci bir metotla tedvin edilen klasik fıkıh literatürünün, yapısı gereği çağdaş hukuk biliminde olduğu gibi bütün borç nevilerini kapsayan genel bir teoriye sahip bulunmadığını, ancak bunun için gerekli birikim ve temelin mevcut olduğunu belirten müellif daha önce bu yönde yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını, kendisinin

İslâm borçlar hukukunun genel hükümlerini ortaya koymaya çalıştığını ifade eder. Çeşitli baskıları yapılan eser (Beyrut 1948, 1972, 1983) Farsça'ya çevrilmiştir (Tahran 1961). 3. *ed-Düstûr ve'd-dîmûkrâtiyye* (Beyrut 1952). 4. *el-Mebâdî'ü's-şer'iyye ve'l-kânûniyye fi'l-hacr ve'n-nafakât ve'l-mevârîs ve'l-vasiyye*. Saint Joseph Üniversitesi'ndeki Fransız Hukuk Enstitüsü'nde üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine verdiği konferanslardan oluşan kitap Hanefî fıkını ve Lübnan'daki uygulamayı esas almıştır (Beyrut 1954, 7. bs. 1981). 5. *el-Evzâ'u't-teşrî'yye fi'd-düvelî'l-Arabiyye mâzîhâ ve hâzîruhâ*. Günümüzdeki Arap ülkelerinde dünü ve bugünyle yasama konusuna, bunun tarihi ve içtimai sebeplerinin tahliline dairdir (Beyrut 1957, 1962, 1965, 1972, 1981). 6. *Mukaddime fi ihyâ'i 'ulûmi's-şer'î'a*. Mahmesânî'nin Tunus'ta verdiği, ictihad, fukahânın ihtilâfı, fıkın tedvin, devlet ve devletlerarası ilişkiler, hukuk ve temel özgürlükler, aile düzeni gibi konulara dair on iki konferansı ihtiva etmektedir (Beyrut 1962). 7. *The Principles of International Law in the Light of Islamic Doctrine*. Müellifin Lahay'de Academy of International Law'da 1966 yazında öğrencilere verdiği konferanslardan oluşmaktadır (Leiden 1966). 8. *el-Kânûn ve'l-'alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm*. Bir önceki eserin gözden geçirilip bazı çıkarma ve ilâvelerle yeniden telif edilmiş şeklidir (Beyrut 1972, 1982). 9. *ed-De'â'imü'l-hulukîyye li'l-kavânîni's-şer'iyye* (Beyrut 1973, 1979). 10. *el-Evzâ'i ve te'âlimü-hü'l-insâniyye ve'l-kânûniyye* (Beyrut 1978). 11. *el-Mücâhidûn fi'l-hak*. Hicret, İmam Mâlik, Evzâi, Ebû Yûsuf, Mâverdi, İbn Kayyim el-Cevziyye, İbn Haldûn, Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî ve Muhammed İkbâl hakkında kaleme alınmış makaleleri ve anma toplantılarında yapılmış konuşmalardan seçmeleri içerir (Beyrut 1979, 1985). 12. *Erkânü hukûkî'l-insân* (Beyrut 1979). 13. *el-Muctehidûn fi'l-kazâ*. Fıkın tedvin ve mezheplerin teşekkülünden önce kadılık mesleğinde ün yapmış üç selef âlimi olarak Kâdî Şüreih, İbn Şûbrûme ve İbn Ebû Leylâ'nın biyografileriyle yargılama hukuku başta olmak üzere çeşitli konularla ilgili ictihadlarını ihtiva etmektedir (Beyrut 1980, 1985). 14. *Fî dürrûbi'l-'adâle: Dirâsât fi's-şer'î'a ve'l-kânûn ve'l-'alâkâtü'd-devliyye*. Daha önce yayımlanmış bazı makale ve konferanslarından oluşmaktadır (Beyrut 1982). 15. *Türâşü'l-hulefâ'i'r-râşidin fi'l-fıkıh ve'l-kazâ* (Beyrut 1984).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed el-Alâvine, *Zeylû'l-A'lam*, Cidde 1418/1998, s. 104; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-A'lam*, Beyrut 1999, s. 130; M. Behcet el-Baytâr, "et-Ta'rif ve'n-naqd: Mukaddime fi ihyâ'i 'ulûmi's-şer'î'a", *MMLADm.*, XXXVII/3, Dimaşk 1382/1962, s. 476-479; Şukrî Faysal, "ed-De'â'imü'l-hulukîyye li'l-kavânîni's-şer'iyye", a.e., XLVIII/4 (1393/1973), s. 917-922; Adnân el-Hatib, "ed-Düktûr Subhî el-Mahmesânî", a.e., LXIII/4 (1988), s. 712-732.

AHMET ÖZEL

MAHMİL

(محمّل)

Mekke-Medine'ye
surre adıyla gönderilen
para ve hediyelerin konulduğu,
develere yüklenen bir çeşit vasıta
(bk. SURRE).

MAHMUD I

(محمود)

(ö. 873/1469)

Hindistan'da
Halaciler'in Mâlvâ kolunun
kurucusu
(1436-1469).

Hindistan'a Orta Asya'dan gelen Halaç (Kalaç) Türk aşiretindendir. Melik Mugîs'in oğlu olup annesi, Timur'un Hindistan'ı işgalinden sonra Delhi Sultanlığı'ndan bağımsız hale gelen Mâlvâ Gûrî hânedanının kurucusu Dilâver Han'ın kız kardeşidir. Mahmud küçük yaşta dikkat çekince Dilâver Han'dan sonra tahta çıkan oğlu Hüşeng Şah tarafından on altı yaşında iken kendisine han unvanı verildi. Hüşeng'in ardından Muhammed Şah Gûrî unvanıyla yerine geçen oğlu Gaznî Han, 1436'da kayınpederi Mahmud'un ihtiraslarından endişe edip onu ortadan kaldırmak istediğinde Mahmud kızı vasıtasıyla damadını zehirlettirerek Mâlvâ tahına hâkim oldu. Saltanatı teklif ettiği babası Melik Mugîs'in bunu kabul etmemesi üzerine yönetime kendisi geçti (29 Şevvâl 839 / 16 Mayıs 1436). İlk zamanlar Muhammed Gûrî'nin kumandanlarının direnişiyle karşılaştıysa da yavaş yavaş hâkimiyetini güçlendirdi, kumandanların bir kısmını babasının önerisiyle affederek uzak vilâyetlere tayin etti. Ancak bu siyaset beklenen sonucu vermedi; rakipleri İslâmâbâd, Hüşengâbâd ve Çanderi'de büyük bir isyan başlattılar. Melik Mugîs bu isyanı güçlükle bastırabildi.

Mâlvâ'daki bu karışıklıktan faydalananı düşünün Gucerât Sultanı Ahmed, Gûrî hânedarından Şehzade Mes'ûd Han'ı desteklemek gerekçesiyle 1438'de Mâlvâ topraklarına girdi. Diğer taraftan Mes'ûd'un amcası Ömer Han Çanderi'de isyan etti. Ömer Han'a yardım için kalabalık bir Gucerât ordusu Çanderi'ye hareket edince Mahmud'un durumu iyice zorlaştı. Ancak bu sırada Gucerât ordusunda çıkan bir salgın hastalık yüzünden geri çekilen ordunun desteksiz bıraktığı Ömer Han Mahmud tarafından öldürüldü. Çanderi'ye tekrar hâkim olan Mahmud, burada iken Gevâliyâr racasının saldırısına uğrayan Şehr-i Nau Valisi Bahar Han'ın talebi üzerine racayı durdurdu. Bunun üzerine Bahar Han Mahmud'un hâkimiyetini tanıyarak Mâlvâ'ya tâbi oldu. Mahmud Han daha sonra bölgesinde kendisine karşı direnen Hindu racalarını itaat altına almak için harekâta başladı ve 1441-1442'de Kandva, Hora, Hirki, Herla, Sarguca, Ratân-pûr ve Raipûr racalarına üstünlüğünü kabul ettirdi. Ardından Delhi ulemâsı ve eşrafından aldığı davet üzerine Sultan Muhammed Şah Seyyid'e karşı bir sefer düzenlediyse de başarılı olmadı (1442).

Mahmud Han'ın diğer müslüman hânedanlarla ilişkileri dostça değildi. 854'te (1450) Gucerât topraklarına saldırdı ve uzun süren mücadelelerin ardından Gucerât Sultanlığı ile kalıcı bir barış sağlandı. Aynı şekilde Jaunpûr Şarkî Sultanlığı ile de Mâlvâ'ya bağlı Kalpi üzerinde başlayan kavga savaşlara sebep oldu. Mahmud, Şarkî Sultanlığı'ndan Kalpi'yi kurtardığı gibi Mohoba, Rath ve Erç vilâyetlerini de almayı başardı. 861'de (1457) Dekken'e doğru genişlemek için Behmenî Sultanlığı topraklarına hücum etti. Ancak güçlü bir savunmayla karşılaşınca başarılı olamayacağını anlayıp geri çekildi. Sekiz yıl sonra tekrar Dekken'e girip Behmenî ordusunu mağlûp etmesine rağmen bu defa Gucerât Sultanı Mahmud Begerhâ'nın müdahale etmesi üzerine geri dönmek zorunda kaldı. 865'te (1461) yeniden Dekken topraklarına hücum ederek Devletâbâd şehrine hâkim olduysa da yardıma gelen güçlü Gucerât ordusu Mahmud'u yine geri çekilmeye zorladı. Şeyh Ziyâeddin Beyâbânî'nin ara buluculuğu ile iki sultanlık arasında barış imzalandı.

Mâlvâ'nın iç işlerine karışmakla itham ettiği Mevar Racalığı'na da saldıran Mah-

mud 1442'de Mevar topraklarını işgal etti ve Maçinderpûr Kalesi'ni ele geçirdi, ancak asıl hedefi olan Çitor'u uzun bir kuşatmaya rağmen zaptedemedi. 1444 ve 1446'da tekrar Mevar topraklarına yönelen Mahmud sadece Gagraun ve Harauti'yi fethedebildi. Ertesi yıl Gevâliyâr'a hücum ettiyse de başarılı olamadı. 859'da (1455) müslüman halkın talebi üzerine Ecmir'i işgal etti. Hemen ardından Mevar'a yönelerek eskiden beri ele geçirmek istediği Mandalgarh şehrini on ay süren bir kuşatmadan sonra aldı. Fakat yıllarca süren çabasına rağmen Çitor'a hâkim olamadı. 870'te (1466) Kahire'deki Abbâsî halifesinden kendisinin bağımsız bir sultan olduğuna dair hil'at ve menşur aldı. Bu dönemde Orta Asya hanlıklarıyla iyi ilişkiler kurularak karşılıklı elçiler gönderildi.

Otuz üç yıllık saltanatının büyük kısmını savaş meydanlarında geçiren Mahmud, 19 Zilkade 873'te (31 Mayıs 1469) Raca Kiçivara'ya karşı düzenlediği bir seferde öldürüldü. Zamanında basılan sikkelerde "es-sultanü'l-a'zam ale'd-dünyâ ve'd-dîn Halci Ebû'l-Muzaffer Mahmûd Şah halledellâhu hilâfete-hû" ve "İskenderü's-sânî yeminü'l-hilâfe nâsırı emîri'l-mü'minin" gibi unvanlar yer almaktadır. *Me'âşir-i Mahmûd Şâhî*'de onunla ilgili, "Saltanatıta Cemşid, adalette Enûşirvân ve cömertlikte Hâtim gibiydi" kaydı vardır.

Uzak görüşlü bir hükümdar olduğu belirtilen Mahmud, Hindu racalarıyla olan çatışmaları sırasında işgal ettiği bazı yerlerde birkaç Hindu mâbedini camiye çevirmesi sebebiyle din anlayışında baskıcı olmakla itham edilmiştir. Ancak kaynaklar, onun genelde gayri müslimlerin inançlarına müdahale etmediğini ve yönetimin yüksek kademelerinde Hindu memurlara da görev verdiğini bildirmektedir. Ayrıca Jain dinine ait bir kutsal metni istinsah ettirdiği de bilinmektedir. Firşte, Mahmud'un saltanatı döneminde Hindu-müslüman ilişkilerinin gergin olmadığını yazmaktadır. Mahmud Han şifâhâneler, hastahaneler ve medreseler inşa ettirmiş, ulemâ ve tüccarları daima gözetmiştir. Seferleri sırasında ekin tarlalarının korunması konusunda özellikle titiz davrandığı rivayet edilmektedir. Bu arada mimariye de önem vermiş, Mustafâbâd şehrini kurdurmuş, Mâlvâ'nın pek çok yerinde yaptırdığı kalelerin yanı sıra Mandû'da da bir saray ve bir cami inşa ettirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Muhammed b. Ömer el-Âsaffî Uluğ-hânî, *Zaferû'l-vâlih bi-Muzaffer ve âlih* (nşr. D. Ross), London 1910, I, 50-60; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1947, s. 387-391; U. N. Day, *Medieval Malwa: A Political and Cultural History: 1401-1562*, Delhi 1965, bk. İndeks; Ali b. Mahmûd el-Kirmânî, *Me'âşir-i Mahmûd Şâhî* (nşr. Nûrû'l-Hasan), Delhi 1968; Ahmad Alawi, *Şâhân-ı Mâlvâ*, Lucknow, ts.; H. N. Wright, "The Coinage of the Sultans of Malwa", *Numismatic Cronicles*, XI, London 1931, s. 291-312; XXII (1932), s. 13-16; A. Halim, "Some Minor Dynasties of Northern India During 15th Century", *Journal of Indian History*, XXVI, Trivandrum 1948, s. 223-248; A. H. Nizami, "Muhammadabad Kalpi and its Historical Background", *IC*, XXVII (1953), s. 149-155; Mohibbul Hasan, "Mahmûd", *EP* (İng.), VI, 52-54.

NAIMURRAHMAN FAROOQI

MAHMUD I

(محمود)

Ebû'l-Feth Nâsirüddin Mahmûd

Şâh Begerhâ

(ö. 917/1511)

Gucerât sultanı

(1459-1511).

Gucerât Sultanı II. Gıyâseddin Muhammed'in ikinci oğludur. II. Gıyâseddin'in büyük oğlu II. Kutbüddin Ahmed Şah'tan sonra tahta geçen amcası Dâvud Şah ulemâ ve eşrafın güvenini kazanamayınca birkaç gün içinde tahttan indirilmiş, yerine on üç yaşındaki küçük oğlu Ebû'l-Feth Nâsirüddin Mahmud Şah unvanı ile tahta geçirilmiştir (1 Şâban 863 / 3 Haziran 1459). Mahmud Şah, Girnâr ve Çampânîr kalelerini (gerh) fethettiği için Sultan Mahmud Begerhâ (Begarâ) olarak da bilinir.

Tahta geçtiği ilk zamanlardan itibaren etrafındaki güçlü rakipleriyle mücadeleye başlayan Sultan Mahmud, 866'da (1462) Dekkenli Nizam Şah Behmenî'ye Mâlvâ Sultanı I. Mahmud Halacî'ye karşı mücadelesinde yardımcı oldu. Bir yıl sonra Gucerât bölgesi deniz ticaretinde büyük sıkıntılar çıkaran Dun racasını yenerek saf dışı bıraktı. 870'te (1466) Yadava ve Girnâr üzerine yürüdü. Girnâr hâkimi Rao Mandlik dört yıl süren kuşatmalardan sonra mağlûp edilebildi. Ardından Rao Mandlik müslüman olunca sultan tarafından kendisine Hân-ı Cihân unvanı verilerek Girnâr yakınlarında Hz Peygamber'in adına izâfeten Mustafâbâd (bugün Cûnâgerh / Junagarh) adı verilen şehrin kurulması ile görevlendirildi.